

JULIA KRAJCARZ

BIBLIOTEKI RUHR-UNIVERSITÄT W BOCHUM*

Ponad czterystutysięczne miasto Bochum leży w zachodniej w części Niemiec, na obszarze Zagłębia Ruhry (niem. Ruhrgebiet). Do niedawna jeszcze był to przede wszystkim ośrodek górnictwa węgla kamiennego; dziś Bochum jest centrum usług, kultury i edukacji. Znajduje się w nim sześć szkół wyższych, w tym jeden z największych w kraju uniwersytetów, liczący około trzydziestu tysięcy studentów Ruhr-Universität.

HISTORIA I STRUKTURA RUHR-UNIVERSITÄT

Ruhr-Universität Bochum (RUB), mieszczący się w południowych rejonach miasta Bochum, powstał w 1962 roku jako pierwszy publiczny uniwersytet państwowy w Niemczech po II wojnie światowej. Wznoszenie i wyposażanie kampusu trwało trzy lata; pierwsze zajęcia dla studentów ruszyły w 1965 roku. Do dziś RUB pozostaje jednym z większych uniwersytetów niemieckich. Należy także do organizacji Deutsche Forschungsgemeinschaft, zrzeszającej czołowe niemieckie centra badawcze w dziedzinach zarówno przyrodniczych oraz technicznych, jak i humanistycznych. Kampus mieszczący prawie wszystkie uniwersyteckie instytucje stanowi jednolicie stylowo zaprojektowany, oddzielny od miasta kompleks monumentalnych budynków.

Struktura organizacyjna uniwersytetu to cztery wydziały: przyrodniczy (Naturwissenschaften), inżynierii (Ingenieurwissenschaften), humanistyczny (Geistes- und Gesellschaftswissenschaften) oraz medyczny (Medizin). Wydziały te tworzone są przez dwadzieścia fakultetów. Według danych na rok 2010 liczba studentów wynosiła ponad trzydzieści tysięcy, a liczba pracowników uniwersytetu około pięć tysięcy osób.

* Autorka odwiedziła biblioteki Ruhr-Universität w Bochum w maju 2011 roku w ramach wymiany bezpośredniej, organizowanej od kilku lat przez Bibliotekę Jagiellońską. Z wykształcenia jest filologiem tureckim, a od stycznia 2008 roku pracuje w Oddziale Opracowania Przedmiotowego Zbiorów w Bibliotece Jagiellońskiej.

Kampus RUB składa się z dwóch zasadniczych części: północnej, tworzonej przede wszystkim przez akademiki i domy profesorskie, oraz południowej, tworzonej przez monumentalne zabudowania wydziałów, centralny budynek biblioteki (Universitätsbibliothek), sali koncertowej (Audi Max), stołówki (Mensa), zabudowań sportowych, wystawowych i innych. W skład kampusu należy także ogród botaniczny, zawierający również część stylizowaną na dawny przypałacowy ogród chiński.

BIBLIOTEKI RUB

Biblioteka Główna (Universitätsbibliothek)

Budynek głównej biblioteki RUB jest położony centralnie w obrębie zabudowań kampusu. Architektonicznie reprezentuje styl pozostałej zabudowy uniwersyteckiej, z dominacją surowego, szarego betonu, skonstrastowanego z kolorowymi elementami wyposażenia wnętrza, takimi jak barierki, meble itp. Budynek ma sześć pięter, z czego pięć wraz z parterem jest dostępnych dla czytelników, a szóste piętro przeznaczone jest na gabinety pracowników. Ponadto budynek ma trzy piętra piwnic, w których mieszczą się magazyny, zwłaszcza magazyny darów i prac absolwentów. Na parterze budynku mieszczą się metalowe szafki na przedmioty osobiste czytelników i okrycia wierzchnie, a także punkt oddawania zamówionych przez kolejnych czytelników książek i punkt informacyjny. Biblioteka nie posiada dużych lektoriów. Na każdym piętrze na korytarzach

znajduje się kilkanaście stolików wyposażonych w komputery. Pomniejsze lektoria (Lesesaal) urządzone w poszczególnych pomieszczeniach z regałami książkowymi. W bibliotece RUB obowiązuje system wolnego dostępu do zbiorów. Personel biblioteki składa się ze 100 pracowników.

Nabytki do zbiorów RUB pochodzą przede wszystkim z zakupów z własnego budżetu; w niewielkim stopniu pochodzą one z wymian międzyuczelnianych czy też darów. Budżety biblioteki głównej uniwersytetu i bibliotek fakultetowych są rozdzielne; podobnie jak oddzielne są decyzje co do zakupów konkretnych tytułów. Od pewnego czasu istnieją plany pogłębienia współpracy międzybibliotecznej i scentralizowania wszelkich działań decyzyjnych. Jest to problem niełatwy do rozwiązania, ponieważ wiąże się ze zmianą finansowania działania bibliotek, a to z kolei powiązane jest z reorganizacją wydatków poszczególnych wydziałów, fakultetów i instytutów. Zakupów nowych pozycji wydawniczych, zarówno tradycyjnych książkowych i czasopiśmiennych, jak i e-booków czy baz danych, dokonują bibliotekarze dziedzinowi. Statystycznie w miesiącu każda z ogólnych dziedzin powiększa się o nowych 50-80 pozycji. Bibliotekarze dziedzinowi są to osoby posiadające wykształcenie w danej dziedzinie nauki, np. historii, geografii, literatury itd., ale jednocześnie będące także bibliotekarzami. Pracowników RUB bez kierunkowego wykształcenia bibliotekoznawczego zobowiązano do ukończenia studiów uzupełniających w zakresie bibliotekoznawstwa. Osoby odpowiedzialne za nabywanie nowości wydawniczych z poszczególnych dziedzin systematycznie dokonują zakupów poprzez strony internetowe i katalogi wydawnictw. Teoretycznie budżet na zakupy nowości jest nieograniczony konkretnym limitem; w rzeczywistości wydatki są podobne każdego roku. Bibliotekarz dziedzinowy jest odpowiedzialny zatem za zakup nowych pozycji z danej dziedziny, jak i pilnowanie budżetu przeznaczonego na daną dziedzinę. Tak dzieje się w bibliotece głównej RUB. Zakupy dokonywane do zbiorów bibliotek instytutowych są dokonywane przez ich kierowników. Oni zazwyczaj są także bibliotekarzami dziedzinowymi. Zdarza się, że nie mają kierunkowego wykształcenia z dziedzin bibliotek, którymi zarządzają. Budżety na powiększanie zbiorów są ustalane przez rady wydziałowe.

Zbiory biblioteki RUB stanowią nadal w głównej mierze tradycyjne wydawnictwa drukowane, książkowe i czasopiśmienne. Biblioteka posiada także zbiory na nośnikach CD i DVD, książki i czasopisma wyłącznie w wersji *online* oraz wypożyczone lub zakupione bazy danych.

Biblioteka dysponuje jednoczesnym dostępem do kilkudziesięciu baz danych z wielu dziedzin, przede wszystkim prawniczych. Są to zarówno bazy danych niemiecko-, jak i anglojęzyczne. Po początkowym, próbnym okresie użytkowania danej bazy są analizowane statystyki jej użycia przez członków społeczności uniwersyteckiej i w przypadku odpowiednio dużego zainteresowania bazą, jest ona kupowana do dalszego jej użytkowania, zwykle rocznego lub dwuletniego. Zakupy i wypożyczenia baz danych są największym wydatkiem biblioteki RUB na nowe nabytki.

Zbiory biblioteki RUB są skatalogowane i dostępne do wyszukiwania w systemie OPAC. Do katalogu można dotrzeć ze strony głównej uniwersytetu (<http://www.ruhr->

-uni-bochum.de/) poprzez zakładkę „Studierende”. Stąd, poprzez zakładkę „Bibliothek und Informationssuche” można dostać na się na stronę główną biblioteki (<http://www.ub.ruhr-uni-bochum.de/>). Z tej strony można się dostać do podstron bibliotek fakultetowych (Fachbibliotheken). Strony bibliotek fakultetowych zawierają szczegółowe informacje zarówno o dokładnej lokalizacji danej biblioteki, jak i dniach oraz godzinach jej otwarcia. W katalogach dane pozycje można wyszukiwać na wiele sposobów: poprzez autora, tytuł, wydawnictwo, nr ISBN/ISSN, sygnaturę, hasła kluczowe. Opis przedmiotowy pozycji w katalogu biblioteki jest realizowany tylko poprzez słowa kluczowe (Schlagwörter). Co ważne, pracownicy biblioteki RUB nie nadają słów kluczowych, lecz są one pobierane z katalogu biblioteki uniwersyteckiej w Kolonii. W podobny sposób są pobierane hasła kluczowe przez inne niemieckie biblioteki uniwersyteckie i w ten sposób zachowywana jest całkowita jednolitość opisu tych samych książek w różnych katalogach. Należy jednak zauważyć, że hasła kluczowe są używane do nabytków dokonywanych przez bibliotekę główną RUB, nie zaś przez biblioteki instytutowe. Dzieje się tak dlatego, iż w dużej mierze nie mają one jeszcze komputerowych katalogów zbiorów i nadal funkcjonują w oparciu o katalogi kartkowe. Posługują się one również swoim systemem słów kluczowych, nadanych całkowicie niezależnie od jakichkolwiek innych bibliotek. Oczywiście zdarza się, że słowa kluczowe bibliotek instytutowych nieznacznie różnią się od słów kluczowych obowiązujących w bibliotece głównej. W ten sposób może dochodzić do sytuacji, w której jedna pozycja książkowa, przechowywana zarówno w bibliotece centralnej RUB, jak i w tej czy innej bibliotece instytutowej, posiada dwa komplety słów kluczowych, niekiedy identycznych, niekiedy nieznacznie się różniących. Zbiory biblioteki centralnej, całkowicie skomputeryzowane, posiadają stosowną adnotację przy pozycjach posiadanych przez inne biblioteki instytutowe, o liczbie dodatkowych egzemplarzy danego tytułu i miejscu ich dokładnej lokalizacji. Przy właśnie takich pozycjach także są odnotowane te “instytutowe” słowa kluczowe.

Komputeryzacja zbiorów biblioteki centralnej RUB została zakończona w połowie lat 90. XX wieku. Od tamtego momentu informacje o nowych nabytkach są na bieżąco wprowadzane do katalogu elektronicznego. Starszych pozycji zdecydowano się jednak nie przepisywać do formy elektronicznej, lecz zeskanować stary, kartkowy katalog. Starszy zasób katalogu nie został poddany jednak komputeryzacji. Po wprowadzeniu skanów do katalogu elektronicznego katalog kartkowy został całkowicie zlikwidowany. Przy pozycjach nieskanowanych, lecz nowo wprowadzanych do katalogu elektronicznego, obok danych bibliograficznych książki znajduje się także informacja na temat lokalizacji danej pozycji w bibliotece, a więc oznaczenia piętra budynku, pomieszczenia i konkretnego regału. Dodatkowo wyświetla się mapka całego budynku wraz z zaznaczoną półką z szukaną książką tak, iż znalezienie jej nie następuje żadnych trudności. Znajduje się tam także informacja na temat możliwości korzystania z danej książki, tzn. czy obecnie jest ona dostępna, czy już wypożyczona oraz czy można ją wypożyczyć na zewnątrz, czy można ją przeglądać jedynie na miejscu.

Aby korzystać ze zbiorów biblioteki RUB, nie trzeba być członkiem społeczności uniwersyteckiej. W ten sposób mieszkańcy Bochum i okolic mogą także stać się czytelnikami.

kami biblioteki uniwersyteckiej. W rzeczywistości użytkownikami biblioteki, w przeważającej mierze, są studenci i pracownicy RUB. Czytelnik ma prawo do jednoczesnego wypożyczenia dwudziestu pozycji. Jeśli nikt nie zgłasza się tymczasem po dane tytuły, dochodzi do automatycznej prolongaty wypożyczeń. Automatyczna prolongata powtarza się jeszcze raz po miesiącu. W ten sposób czytelnik, nie mając obowiązku dokonywania prolongat osobiście w bibliotece, może wypożyczyć potrzebną książkę na trzy miesiące. Czytelnicy mają w bibliotece do dyspozycji kserografy i skanery, mogą także sami wykonywać zdjęcia własnymi aparatami fotograficznymi. Czytelnicy zobowiązani są zostawić okrycia wierzchnie oraz wszelkie plecaki i torby w szafkach na parterze biblioteki. Na terenie biblioteki obowiązuje także zakaz picia i jedzenia.

Od kilku lat przygotowywane są plany przeniesienia biblioteki centralnej do nowego budynku, lecz jak dotąd nie sprecyzowano dat tych zmian. Powodem koniecznych przenosin jest przewidywany w przeciągu następnych lat brak miejsca na nowe nabytki drukowane. Trzy podziemne poziomy budynek biblioteczny, jak i pięć pięt pomieszczeń z regałami książkowymi, powoli się zapełniają. Dużo przestrzeni zajmują zbiory gromadzonych systematycznie od początków istnienia uczelni prac absolwentów, które (zwłaszcza te starsze) nie zostały wprowadzone (i prawdopodobnie nie zostaną) do żadnego katalogu. W początkowych latach istnienia uniwersytetu i biblioteki kupowano bardzo dużo (jak przynajmniej sami pracownicy) i nieco chaotycznie zwłaszcza starodruków, przede wszystkim o tematyce teologicznej i filozoficznej. Jednak w ciągu prawie pięćdziesięciu lat istnienia biblioteka przybrała charakter przede wszystkim księżnicy uniwersyteckiej, zapewniającej studentom i pracownikom dostęp do najnowszych wydań naukowych z wielu dziedzin. Z tej przyczyny od kilku lat zaniechano zwiększania zasobów starodruków. Zdarza się jednak, iż biblioteka RUB wchodzi w posiadanie kolekcji starodruków dzięki darom.

Biblioteka centralna RUB bierze udział w inicjatywie uczelni i ośrodków badawczych niemieckich zwanej Hochschulbibliographie. Idea tej inicjatywy polega na sporządzeniu pełnej bibliografii prac profesorów niemieckich uczelni oraz czołowych badaczy (w przyszłości być może także naukowców innych stopni naukowych), na opracowaniu i umieszczeniu jej w jednym ogólnodostępnym elektronicznym miejscu. Obecnie prowadzone są w bibliotece centralnej RUB gorączkowe prace, realizowane przez wyznaczony do tego zadania zespół pracowników, posiłkujących się także pomocą zaangażowanych w ten projekt studentów. Pierwszy termin nadsyłania bibliografii badaczy należących do środowiska bochumskiego uniwersytetu upływał z końcem czerwca 2011 roku. Praca zespołu podzielona została na kilka etapów: wysłanie prośby do uczonego o przesłanie możliwie najbardziej kompletnej bibliografii swoich publikacji, ewentualne dalsze poszukiwania danych na temat innych publikacji, dwustopniowa obróbka danych i zapisanie ich w specjalnych elektronicznych formularzach, ostateczna redakcja danych na temat każdego uczonego.

Biblioteka RUB prowadzi bardzo szeroki program szkoleń związanych z efektywnym wyszukiwaniem danych nie tylko w katalogach bibliotecznych, ale także w kupowanych lub wypożyczanych czasowo przez uniwersytet bazach danych. Szkolenia prowa-

dzą specjalnie przygotowani do takiej funkcji pracownicy biblioteki RUB. Przedmiotami szkoleń są: metodyka pisania prac zaliczeniowych, tworzenie bibliografii, korzystanie z programów do wyszukiwania i zapisywania cytatów dzieł, itp. Szkolenia prowadzone zawsze są przez dwie osoby: bibliotekarza z oddziału prowadzenia szkoleń oraz bibliotekarza dziedzinowego, przygotowującego szczegółowe informacje z danej dziedziny: historii, literatury, geografii, astronomii itd. Przy okazji bibliotekarz dziedzinowy, odpowiedzialny za nowe nabytki do biblioteki z danego zakresu, ma zawsze najaktualniejsze informacje na temat książek przydatnych dla studentów zainteresowanych daną dziedziną. Zwyczajowo szkolenia takie są ogłaszane z około miesięcznym wyprzedzeniem na stronie internetowej biblioteki i są realizowane pod warunkiem zapisania się na nie poprzez sieć internetową uniwersytetu przynajmniej sześciu osób. Biblioteka dysponuje dwiema salami, w których mogą odbywać się takie szkolenia: sala przeznaczona wyłącznie do szkoleń, wyposażona w ponad dwadzieścia laptopów, z których mogą na bieżąco korzystać studenci w czasie szkolenia, oraz sala konferencyjna. Godny uwagi jest fakt, iż pracownicy tego oddziału prowadzą także szkolenia dla uczniów kończących szkołę średnią i przygotowujących pracę zaliczeniową z wybranego przedmiotu. Takie szkolenia przeznaczone są dla licealistów z Bochum i ewentualnie z najbliższych miejscowości. Wyteżona praca zespołu prowadzącego szkolenia trwa przede wszystkim w pierwszym semestrze roku akademickiego, czyli od października do mniej więcej marca.

Biblioteki instytutowe (Fachbibliotheken)

Spośród kilkudziesięciu działających niezależnie bibliotek instytutowych (Fachbibliotheken) autorka miała okazję zwiedzić dwie: historii sztuki i orientalistyki. O zakupach nowych pozycji do zbiorów decydują kierownicy tych bibliotek, które są niezależne decyzyjnie i budżetowo od głównej biblioteki uniwersyteckiej. Korzystanie ze zbiorów tych bibliotek odbywa się tylko na miejscu. Nadal funkcjonują tu jeszcze tradycyjne katalogi kartkowe, choć od kilku lat prowadzone są prace przy wprowadzeniu wszystkich pozycji do katalogu elektronicznego. Prace te posuwają się powoli ze względu na brak dostatecznej liczby pracowników. Niekiedy pozycje ze zbiorów bibliotek instytutowych i biblioteki głównej dublują się. Biblioteki fakultetowe mają zbiory specjalistyczne, opatrzone także dokładniejszym opisem w katalogu, w ramach zbiorów tych są pozycje niekiedy rzadkie i cenne oraz spora liczba wydawnictw stosunkowo starszych. W przypadku wymienionych dwóch bibliotek instytutowych ilość e-nośników jest znikoma; przeważają zbiory tradycyjne drukowane w formie książek lub czasopism.

Bibliografia

Die Fachbibliotheken der Ruhr-Universität Bochum, Bochum, 1992.

Universität Bochum: Forschung – Entwicklung – Beratung, [red. Michael Steimel], Bochum, 1994.

<http://www.ruhr-uni-bochum.de/>

<http://www.ub.ruhr-uni-bochum.de/>

THE LIBRARIES OF THE RUHR-UNIVERSITÄT IN BOCHUM

SUMMARY

This article presents an outline of the history, the structure and the functioning of the Ruhr-Universität in Bochum (RUB) in Germany with a special focus on the library complex. The division of the university libraries, the organisation of their work, the criteria of availability of various types of documents and the standards of cataloguing, particularly those concerning subject processing, have also been described in this article.

The author visited the libraries of the Ruhr-Universität in Bochum in May 2011 as part of a direct staff exchange organised by the Jagiellonian Library for several years. She graduated in Turkish language and literature and since January 2008 has worked in the Subject Processing Department of the Jagiellonian Library.